

Стијојан Ђорђевић

ЕГЗИСТЕНЦИЈА И ПОЕЗИЈА ОД АГОНА ДО АПОГЕЈА

Драган Јовановић Данилов: *Хомер њредџрађа*,
Светови, Нови Сад, 2003

На нову песничку књигу Д. Ј. Данилова *Хомер њредџрађа* наши књижевни критичари једва да се осврћу, иако је протеклих петнаестак година њихову машту највише палио управо он омогућујући им да своје поимање највише естетске вредности у поезији артикулишу на примерима његових збирки. И док песника Данилова и данас његова, доиста, изузетна уметничка инвенција подједнако добро служи, критичари почињу да губе дах, можда већ засићени његовим волуминозним стиховима, којима, изгледа, више не могу да утоле своју глад за новијим и још јачим сензацијама у стиху. Али, то је критичарско проклетство, којим је права штета бавити се, поред нових стихова у „већ виђеном” интензитету и квалитету Д. Ј. Данилова!

Хомера њредџрађа Данилов почиње песничком самоувереношћу, која звучи и патетично и дрско и фанатично, када лирски субјект уводне песме „Уста” објављује, као некакав пророк или песников гласноговорник, „да све што стиже у постојање / долази зато да пронађе свој глас.” Ову мисао носи озарујуће песничко откриће да је поезија, као један од тих пронађених гласова, сврха егзистениције: постојимо зато да бисмо артикулисали себе, да бисмо у егзистенцију уписали своје

име, испунили је собом. Поетички речено, између поезије и егзистенције се успоставља непосредан однос и то у недвосмисленој функционализацији: поезија не служи егзистенцији, већ егзистенција поезији. Наизглед, начело те постике је једноставно: живети за то да би се испевала песма. То је сасвим субјективистичка позиција, на коју лирски песник, свакако, има право. Јер, одвајкада је лирика царство непомућене осећајности и субјективности.

Али, каква је то песма која је вредна самеравања према егзистенцији, чиме то она надилази егзистенцију, каквом то еманаацијом? Чиме другим ако не оним суштинским у себи, то јест својом естетском потенцијом. Узимајући егзистенцију у своје окриље, подређујући је себи и функционализујући је, песма се потврђује уколико одише лепотом, и то не којом год лепотом, већ лепотом егзистенције. Функционализација егзистенције у име поезије подразумева, дакле, несумњив уметнички дамет, поезију која у егзистенцију утискује естетски одговор. Зато њихов однос није однос пуке функционалности и инструментализације, већ се усложњава и заоштрава све до најдубљег међусобног обавезивања. Ако се већ постоји ради поезије, онда је њена прва сврха – лепота постојања. Зато стихови и писање стихова нису ни траћење ни заборав егзистенције, већ, заправо, њено посебно попрште, место и чин њене уметничке артикулације.

У Даниловљевој поезији лирски доживљај може да се јави на разним местима: у соби, у сну, на морском дну, у предграђу, у Београду, у устима, на месечини, у дубокој шуми, на леденој пучини језика, на ратишту, у телу, на цела два континента коже, у бајним костима, свуда где се осети било егзистенције. Песма се увек догађа на неком одређеном месту, месту изазова. Свака песма има своју материјалну подлогу, свој рељеф, као свој лик у простору, којим почиње да зрачи. Врло често за наслове својих песама Данилов користи управо ознаке њихових места, као да се по месту свог догађања песма најбоље именује. Из наведених примера свакојаких сцена песме види се колико је топографија Даниловљеве поезије бујна и непредвидива, баш као и остала његова песничка средства: асоцијације, метафоре, идеје, итд.

Премда је песнички рељеф Данилову неопходан, овај песник га не заузима превише. За лирски доживљај попуњени простор јесте важан, али не због своје континуиране опредмећености већ због саме материјализације једног посебног места, оне тачке у којој се стичу силнице лирског доживљаја. То родно место песме се не описује и не уређује много, већ се грозничаво проналази и у њега стиже као у најтруснији део материје. Даниловљеви песнички рељефи нису дескриптивни, али јесу врло упечатљиви, обично сведени на један једини сегмент простора, и то онај најактивнији. Песнички пејсажи и ентеријери у Данилова понајмање су дескрипција простора, никад равномерни поглед по бес-

крају панораме, већ најчешће брза евокација и непогрешиво усредсређивање на место појављивања лирског доживљаја. Лирском субјекту није важно где то свето место проналази, да ли у престоници, да ли „У тој уклетој, малој вароши”, само да је „угодно склониште”, значи, довољно осамљено и изазовно за суочавање са самим собом и властитом егзистенцијом, за еманацију лирског („Свето место”).

Место на коме се збива Даниловљева песма, ма како било издвојено и скривено, не остаје баш „угодно”, јер га лирски доживљај савим осваја и претвара у отворену сцену за неодложни агон што се распламсава у лирском субјекту. Агон који воде егзистенција, односно њена реч, и ништавило. Она егзистенција која увелико пролази, крњи се, раствара и тоне у живо блато стварности. И она реч која не пристаје на злокобну тишину и мук мочваре, па ни на пролазност и нестајање. Та егзистенција и та реч се супротстављају ништавилу, које надире са свих страна; оне су последња одбрана лирског субјекта сатераног на сам руб света:

„Нема се куда бежати, јер овде је крај света.
Пронашао сам уста, ухватио сам пастрмку свог
гласа; на рубу света дрхте речи, те склиске рибе
сведока – оне морају оправдати моје постојање,
а на постојању је, потом, да мене спаси.”
(„Уста”)

У уметничком доживљају песника, који егзистенцију и лепоту не одваја, лепота егзистенције, дакле, указује се понајпре као лепота спасења.

И када подземни и дивљи неимари ништавила „које нас дави као мачиће” дојашу „на невидљивим коњима” и све нам униште, и бунаре и гробља и колевке и утврђења, и тада Даниловљев лирски јунак зна пут спасења, који иде понорницама кроз наша стварна тела, до срца где је, „као иза брава и печата” све записано и - спасено: „у утврђење су ушли, али не / и у утврђено.”

Пред једном другом опасношћу, расулом егзистенције које изнутра изазивају њени самозвани господари, песник се предаје имагинацији засипајући симболички језик лирског доживљаја гротескним сликама. У песми „Пацови” лирски субјект сања избављење егзистенције од њених љигавих штеточина - пацова „славохлепника”, који „из својих прадавних легала ...пристигоше на престо; опасаше се / шареним краватама и окружише горилама / и другим пацовима”. Ипак, све њих, „из тог ђаволог племена”, одагнаће заувек, као у каквој бајци, „неки леп младић”, који засвира у флауту, а они се подаде у плавој води светих река, и тако отплутају „ка неком другачијем расулу”, да најзад нашу егзистенцију оставе на миру.

У трагању за потпунијим избављењем егзистенције Даниловљева песничка инвенција сеже све до митских врела уметничке креације, одакле се враћа вишеструко окрепљена. Премда више модерног него архаичног наслова, песма „Организовање наде”, описује пун лук: од модерног, које се напушта („Оставио сам Кафку, јер ме замало није / удавио.”) до митског, до прамајке и праоца/творца, који се призивају метафором дојке и апострофом Господа („равна боговима дојка шири јесрес белине, из себе собом / проговара: шта кроз мене пишеш, Господе?”). Тај пут песме уназад оправдан је као пут до обновитељске животодајне и творачке снаге која је више него неопходна после општег страдања („Од домовине остадоше мрки / подочњаци на лицима жена забраћених црним марамама”).

Обртом на самом крају, песма се враћа на хоризонт садашњости и то ничим другим до симболично-дидактичном препоруком сигурног пута колективне егзистенције ка будућности и коначном спасењу: „Још нас земља држи усправно; преживећемо / ако издржимо да са нас не исхлапи људски мирис.” Свођењем песничког значења у јасан етички императив очувања властите људскости упркос свим недаћама и искушењима, разрешава се заједнички агон егзистенције и поезије против ништавила. У препоруци самоизбављења пронађена је поента егзистенције. У томе је и врхунац поезије.

Па иако Даниловљева песма никад не тражи свој врхунац у једнозначним стиховима и поучности, ипак суделујући у агону разрешења егзистенцијалне угрожености, та песма своје потенције слива у поруку, која ма како једнозначно звучала, не носи у себи само једно значење, поготово не ако својим експлицитним значењем упућује на излаз, на спасење. У агону, поука с којом се излази из гвозденог загрљаја ништавила добија још и смисао велике, отрежњујуће истине и блиста као најлепша метафора. У песми, истина стиже кроз метафору спасења.

Овакве експлицитне поуке, чак и кад су срочене на најпростији начин, и те како су речите управо тим својим отрежњујућим смислом, у коме је, почесто, више горчине, него било чега другог. Песма „Месечари”, после четири строфе пуне слика лелујавих и немих ноћних плесача „на обалама крај тајновите воде / где чује се мукли одјек бајања”, окончава се, боље рећи, прекида месечарским проклетством – буђењем, грубим суочавањем са стварношћу, које стаје у скраћену строфу од једног јединог стиха-закључка: „Свет је округан и не може бити бољи”.

За егзистенцију, за коју је лирски субјект рођен, свет се претворио у пустош, у онеспокојавајући и туђ амбијент. Таквом свету он окреће леђа и раскида своју везу са њим саопштавајући му то без жаљења. „Хладни и туђи, мимоишли смо се свете.” („Изабела и Софија спавају”) Даниловљев лирски јунак остаје потпуно сам, а осећање

усамљености постаје основна и непролазна емоција егзистенције. Он је безнадежно сам, чак је и сенка његова на зиду собе исто тако сама. Та једна једина сенка на зиду његово је тамно огледало, у којем гледа себе. У том огледалу самоћа не да је дубока и тужна, но је свакојачко искушена и сазната: „...у овом лазарету где се туга / види као боја, сам си онолико колико си то / одувек био”. То је коначна самоћа, она која се храни собом, својим „хлебом осамљености”. Тамно огледало самоће понеће овај лирски јунак у себи као свој крст, а говором о њој, дакле, на „леденој пучини језика” може тек да се огради од ње: „О осами зборећи, од осаме се и ограђујем.”

Савремени песник, дакле, не пева о лепоти света, који све мање доживљава као свој, већ је увелико у бекству из њега. Али то бекство не доживљава као своју коб, већ као свој егзистенцијални избор. Он не пркоси ни судбини, ни пустињи у коју се претворио свет; он само, насупротив том свету, бира егзистенцију, у коју јесте коинцидентно пристигао, али за коју се не осећа ни најмање незваним. Он је ту да је испуни својим гласом. Даниловљева књига *Хомер ѓрегѓрађа* је сва у том надахнућу. И што је још важније, веома је конзистентна; свака песма у њој, сваки стих, одзивања као акорд за песму егзистенције на њеном путу ка једном друкчијем свету. На крају четвртог циклуса „Океан срце”, тог четвртог чина овог лирског агона, налази се песма симболичког наслова, не без асоцијација на библијске мотиве, „Бело, свилоручно јагње”, чији први стих звучи као аутопоетичка поента и кулминација агона који поезија и егзистенција воде против ништавила „Зовем са овог света, а са оног се одазивам.” Имагинарног света поезије.

Данилов је песник који се одазива са једног другог света, света потребног егзистенцији. Тај свет је имагинаран и далек. Можда не тако непознат и нестваран као Атлантида, ни тако неумољив као Хадово подземље, у које пође Орфеј тражећи своју Еуридику, али јесте врло далеко. Рекло би се, и све даље, све до недокучивости, кад не би било песника као што је Данилов, песник орфејске душе и снаге, који уме да упуту песничко значење и до најудаљеније тачке лепоте и да развије песничка значења до њиховог апогеја. Зато песме Д. Ј. Данилова, његове песничке слике и асоцијације имају прозачну волуминозност космичке светлости.